Aurel Filimon şi arheologia mureşeană modernă

FABIAN ISTVÁN
Universitatea „Petru Maior" Târgu-Mureş

Bistriţean prin naştere (6 martie 1891, comuna Monor, judeţul Bistriţa Năsăud), dar mureşean prin adopţie, Aurel Filimon se prezintă ca o personalitate complexă cu multiple preocupări legate de faţetele trecutului, dar şi ale prezentului contemporan lui.

Student al Universităţii din Budapesta, unde frecventează cursurile de arheologie şi paleontologie, Filimon continuă studiile la Universitatea din Berlin. După absolvire, îşi pune în aplicare cunoştinţele acumulate, manifestându-se ca un spirit metodic şi meticulos. Preocupat de păstrarea moştenirii istorice şi culturale locale, la 16 ianuarie 1922, Filimon va iniţia un memoriu privind înfiinţarea unei Societăţi de istorie, arheologie şi etnografie, care să aibă patru secţii, şi care urma să redacteze buletine cu caracter anual. În 1924, iniţiativa primea undă verde din partea Tribunalului Mureş, Filimon fiind numit în funcţia de secretar.[1] Cam în aceeaşi perioadă, Comisia Monumentelor Istorice, Secţiunea pentru Transilvania, a intensificat săpăturile şi a acordat mai multă importanţă adunării, conservării şi clasificării sistematice a materialelor arheologice rezultate.

Drept urmare, Filimon va întreprinde o serie de săpături periehetice şi deplasări în zona văii superioare a Mureşului şi Câmpia Transilvaniei (Mirceşti, Band, Iclănzel, Lechinţa, Suseni), deplasări la care participau în calitate de invitaţi D. T. Teodorescu, P. P. Panaitescu sau Vasile Pârvan, care vizitase sondajul de la Lechinţa. Aprecierile şi îndrumările celui din urmă îşi vor avea rezultatul în săpăturile, clasificările şi studiile legate de cele două localităţi asociate organic de numele lui Filimon: Suseni şi Cristeşti.

În cazul depozitului de bronzuri de la Suseni, deşi nu a fost implicat direct în descoperirea acestuia, descrierea de către Filimon a condiţiilor descoperirii şi a obiectelor găsite, ne relevă un spirit modern, obiectiv, care făcea o prezentare, o catalogare a artefactelor, fără a se lansa în supoziţii şi ipoteze sterile.

În articolul său ***Le depot de bronze de Suseni*** apărut în ***Dacia*** I / 1925, Filimon preciza la condiţiile descoperirii: „*… la cariera de argilă din localitate, în primăvara lui 1924* (…) *s-a descoperit, conform afirmaţiilor muncitorilor, o vază*

[1] Nicolae Ionescu, ***Un neobosit cercetător al patrimoniului mureşean – Aurel Filimon***, în ***Marisia***, V, 1975, p. 347.

BDD-A19322 © 2005 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:00 UTC)

mare, care conţinea obiecte de bronz (…) *şi un ghem de fir de aur din care noi nu deţinem decât un fragment de aproximativ 15 cm; săteanul care îl găsise îl vânduse deja unei persoane necunoscute* (…). *Vaza care conţinea obiectele s-a spart şi n-a putut fi reconstruită. Comoara se compune din 91 de piese întregi şi fragmentare*."[2]

Trecând la inventar, Filimon face aprecieri destul de corecte; ulterior mai apar câteva diferenţe din cauza cercetărilor mai târzii, care au mai identificat câteva artefacte. Ele sunt descrise astfel:

a) vârfuri de lance în număr de 8;

b) securi cu dispozitiv de înmănuşare – „celturi" – în număr de 10, din care 5 întregi şi 5 fragmentare;

c) seceri – 14 exemplare identificate de Filimon, 15 în urma cercetărilor ulterioare;[3]

d) brăţări – 33 inventariate de Filimon, dar numai 32 în realitate;[4]

e) săbii fragmentare – 3 identificate de Filimon, 6 în final;

f) fibulele – piesele de rezistenţă ale depozitului de la Suseni, cu acel exemplar considerat de Filimon „*adevărat reprezentant al artei celei mai perfecte epocii bronzului*."[5]

Valoarea ştiinţifică a descrierii va fi confirmată atât de Vasile Pârvan, care, la rândul său, publică un articol în care se stabileşte tipologia şi datarea artefactelor,[6] cât şi de I. Andrieşescu, directorul Muzeului de Antichităţi din Bucureşti. Acesta, în prelegerea sa ***Artele în timpurile preistorice la noi***, ţinută la seminarul de arheologie şi preistorie la Universitatea din Bucureşti, afirma că fibula de la Suseni este unicul exemplar întreg şi că ea a ajuns în toate repertoriile de pe mapamond.[7]

Săpăturile de la Cristeşti au o istorie lungă; în 1882 preotul Kovács Ferenc împreună cu istoricul Deak Farkas au întreprins câteva săpături de sondaj;[8] de

---

[2] ***Consacrare şi destin***, în vol. ***Aurel Filimon – consacrare şi destin***, Târgu-Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, 2001, p. 167.

[3] Valeriu Lazăr, ***Repertoriul arheologic al judeţului Mureş***, Târgu-Mureş, Casa de Editură „Mureş", 1995, p. 247. Lazăr datează de altfel depozitul în secolul al XII-lea a. Chr., în Halstatt A.

[4] ***Ibidem***.

[5] Aurel Filimon, ***Le depot de bronze de Suseni***, în ***Dacia***, I, Bucureşti, 1925, p. 343 – 358.

[6] Vasile Pârvan, ***L' age de depot de bronze de Suseni***, în ***Dacia***, I, Bucureşti, 1924, p. 359 – 367.

[7] Nicolae Ionescu, ***op. cit.***, p. 351.

[8] A. Zrinyi, ***Aşezarea romană rurală de la Cristeşti şi legăturile ei cu Gallia***, în ***Marisia***, VII, Târgu-Mureş, 1977, p. 91.

BDD-A19322 © 2005 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:00 UTC)

asemenea, Orbán Balász observa existenţa unei aşezări la Cristeşti şi a unui posibil castru; în 1924, arheologul Budai Árpád menţiona printre castrele de la Brâncoveneşti, Gurghiu, Bogata de Mureş, şi pe cel de la Cristeşti, afirmând că graniţa dintre provincie şi daci se afla pe Mureş, iar castrele sunt mărturii ale acestei stări de fapt.[9]

Filimon a făcut cunoscute vestigiile descoperite anterior la Cristeşti – de aici şi colaborarea cu Vasile Pârvan – urmând ca acesta, împreună cu Dorin Popescu de la Muzeul Naţional din Bucureşti să întreprindă săpături perieghetice şi apoi sistematice.[10] Filimon, în colaborare cu arheologii clujeni D. Teodorescu şi E. Panaitescu, începe săpăturile sistematice la Cristeşti în 1925, scopul acţiunilor fiind acela de a clarifica rolul istoric al castrelor auxiliare şi lămurirea problemei limesului dacic.

În anii următori, în colaborare cu Al. Ferenczi – detaşat tot de la Cluj – săpăturile pentru căutarea castrului de la Cristeşti continuă, dar fără rezultat. În schimb, ei au reuşit decopertarea a 5 cuptoare pline de vase. În opinia lui Filimon castrul a fost distrus de apele Mureşului; în plus, considera că, de fapt, Cristeşti este antica Sangidava, menţionată de ***Tabula Peutingeriana***. Urmărind ceramica şi atelierul de olărie, Filimon constata: *„atelierul se compunea din două părţi – la suprafaţa pământului era atelierul construit din lemne şi acoperit tot cu lemn şi paie, găsindu-se foarte multe cuie; pe de altă parte n-am găsit cărămizi sau ţigle (...); în schimb am găsit cenuşă, cărbune, ba şi fragmente de grinzi carbonizate, ca dovadă că atelierul a fost distrus prin incendiu cu ocazia retragerii armatelor din Dacia de către Aurelian."11*

Cât priveşte ceramica Filimon, după o analiză atentă a ajuns la concluzia că la Cristeşti meşterii olari produceau două categorii de vase: o ceramică roşie pentru romani şi o alta cenuşie pentru autohtoni; *„avem un inventar foarte bogat, care reprezintă tot ceea ce s-a produs în acea olărie, de la cele mai mici până la cele mai mari vase, simple sau pictate, unele purtând chiar şi inscripţii. Ca formă şi ca tehnică avem multe care sunt caracteristice La-Tène; terra sigilata, terra nigrata de asemenea nu lipseşte, avem atât negativele, cât şi pozitivele. Ornamentaţia este foarte bogată, aproape 150 de forme, împreună cu vreo câteva tipare. Sunt negative pentru opaiţe şi busturi, dintre care cel mai frumos este capul unei Iunone. Sunt de asemenea mai multe fragmente de vase smălţuite, unele cu cruciuliţe, altele cu ornamentul peştelui, mânere*

---

[9] Budai Árpád, ***Probleme de arheologie romană în România***, în ***Cultura***, 1924, p. 140 sqq.

[10] Dorin Popescu, ***Sondajele arheologice de la Cristeşti***, în ***Materiale***, II, 1956, p. 155 – 156 ; Valeriu Lazăr, ***op. cit***., p. 247.

[11] Aurel Filimon, ***Cristeşti (Sangidava***), în ***Revista de istorie şi antichităţi naţionale***, Bucureşti, II – IV, 1940, p. 3.

BDD-A19322 © 2005 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:00 UTC)

pe care se reliefează un şarpe... În olărie s-a găsit o monedă de la Filip Arabul (244 – 249) fapt ce sublinia că olăria a funcţionat până la sfârşitul erei romane."12

În fine, sunt descrise şi cuptoarele, din care Filimon evidenţiază două categorii: una de formă pătrată, pentru vase mari şi grosolane, şi cuptoare rotunde, conice, pentru vase mici. Precizia observaţiilor a fost confirmată atât de Constantin Daicoviciu,[13] care a contribuit la identificarea, sistematizarea materialului arheologic rezultat, cât şi de cercetările de mai târziu, care au adus noi amănunte privind rolul aşezării în contextul general al provinciei.[14]

Alte numeroase sondaje şi săpături sunt efectuate la Sovata şi Deda, unde descoperteză urme dacice; la Căpuşu de Câmpie, unde a găsit vase romane; la Crăciuneşti, localitate în care, de asemenea, a descoperit fragmente ceramice şi obiecte mici (fusaiole, mărgele, piepteni, cuţite); Sângeorgiu de Pădure, unde descoperă două vase de bronz cu toarte; Band, unde descoperă un depozit de piese de metal.

Filimon considera materialul arheologic o frescă vie a manifestării evoluţiei umane, de aceea, el s-a prezentat ca un bun cunoscător al tehnicilor de săpătură moderne, al metodelor de inventariere şi conservare, înscriind arheologia locală pe o nouă orbită şi prin aceste aspecte, dar şi prin conectarea descoperirilor la circuitul valorilor naţionale.

Aurel Filimon and the Modern Archaeology in Mureş County

Abstract

The paper has as the aim to underline some aspects concerning the activity of Aurel Filimon, whose name is connected with two major archaeological objectives: the bronze deposit from Suseni, where he described artefacts, insisting on each object, and the Roman settlement from Cristeşti, where he personally took part at the excavations, revealing the furnances and later he described the types of ceramics found here. Through his researche, inventories and long term results, Filimon proved to be one of the „pioneers" of modern archaeology in Mureş County.

---

12 ***Ibidem***, p. 4.

13 Constantin Daicoviciu în ***Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice***, 1926 – 1928, Cluj, 1929, p. 317, apud Aurel Filimon, ***Consacrare...***, p. 79, n. 22.

14 Adrian Husar, Nicoleta Man, ***The Roman Rural Settlement of Cristeşti***, în V. H. Baumann (ed.), ***La politique deiltiaire dans les provinces de l' Empire Romaine (Actes di III e Colluque romano – suisse. La vie rurale dans les provinces romaines : vici et villae)***, Tulcea, 1995, p. 55 – 57.

BDD-A19322 © 2005 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:00 UTC)